

Lidija Šega

## Sejem bil je živ

(Vtisi s sejma EXPOLINGUA 1990)

Kdor se je na sejem odpravil po sledeh reklame potovalnih agencij, je bil morda razočaran, saj na njem ni bilo mogoče najti »čudežne« prevajalske delavnice, v kateri bi se lahko naučil »samodejnega« prevajanja brez znanih prevajalskih težav in tegob, s katerimi se srečujemo tako mi kot naši kolegi po svetu.

Sejem je pač samo sejem, kjer »vsakdo na ogled postavi« to, kar ima in kar bi rad — za lepe denarce seveda — ponudil tudi drugim. Toda da ne bo nesporazuma: sejem EXPOLINGUA, ki so ga v letu 1990 že drugič pripravili v Frankfurtu kot svetovni sejem za pospeševanje jezikovne kulture, izmenjave izkušenj in dosežkov na področju učenja jezikov, podiranja jezikovnih pregrad med narodi in ob tem tudi prevajanja ter tolmačenja, je prav gotovo enkratno doživetje.

Obisk tega sejma, ki bo — kot vse kaže — postal tradicionalen, bi zato rada priporočila vsakemu kolegu. Da se boste lažje odločili za pot ob naslednji EXPOLINGUI, pa nekaj vtisov in informacij.

Daleč največ je bilo na sejmu izobraževalne ponudbe — učenja tujih jezikov v »nacionalnem« okolju. Ponudba je bila pestra — od učenja jezika na univerzah in v internatih do individualnega pouka v družinah učiteljev. Angleščine se na primer lahko učite v Angliji, na Škotskem in Irskem pa tudi v Kanadi, Združenih državah Amerike, Avstraliji in na Novi Zelandiji, francoščine v Franciji in Kanadi itd. Ponujajo splošne in za posamezne stroke posebej prilagojene tečaje, pri čemer je očitno najbolj popularno učenje poslovne angleščine in izobraževanje poslovnih kadrov. Firma CRE je predstavila celo računalniški program za učenje tujih jezikov (computer based training) — v obliki igrice za izpopolnjevanje besednega zaklada. Tudi video je že med vsakdanjimi pripomočki za popestritev pouka.

Presenetljivo malo je bilo na sejmu ponudbe strokovne literature. Pravzaprav je bila edina »knjigarna« na sejmu univerzitetna knjigarna

Theo Hector, ki pa je bila dobro založena zlasti s slovarsko literaturo.

Po obsegu informacij je bila med vsemi jeziki daleč najbolj zastopana angleščina, sledile so ji nemščina in francoščina, italijanščina in španščina, s po enim sejmskim mestom pa so bili zastopani tudi Rusi, Katalonci, Baski in Singapur (s programom transkripcije v kitajsko pisavo). Posebej se je predstavila Evropska skupnost z enotnimi izobraževalnimi programi za mlade.

Verjetno nisem bila edina, ki je na sejmu iskala predvsem tehnične novosti ter pripomočke za računalniško obdelavo terminologije in besedil. Tudi tovrstne ponudbe je bilo nekaj, vendar po mojem mnenju s premalo praktične demonstracije.

Italijansko podjetje D'AGOSTINI ORGANIZZAZIONE iz Vidma je predstavilo avtomatske prevajalske programe pod imenom Hypertrans s cenami od 7.000 do 24.000 DEM (odvisno od jezika) za italijanščino, francoščino, angleščino, nemščino, portugalščino in španščino. Programi vsebujejo slovar s 30.000 do 100.000 besedami in so — kot piše v prospektu — primerni zlasti za prevajanje tehničnih, pravnih in komercialnih besedil. In »čeprav prevod ni popoln, omogoča razumevanje besedila tudi brez znanja izvirnega jezika« — še dodajajo in zagotavljajo, da si prevajalec s tem programom lahko prihrani od 230 do 457 (!) odstotkov časa! Program je prirejen le za uporabo na APPLE Mackintosh PC-ju.

Najbolj zanimiv in praktično uporaben se mi je med predstavljenimi programi zdel programski paket podjetja Trados iz Stuttgarta, ki je sestavljen iz slovarskega dela Multi Term (večjezična terminološka banka podatkov), programa za analizo besedila Text-Analyzer (ki avtomatsko izbere izraze iz banke podatkov) in urejevalnika besedila TED, ki omogoča prevajanje posameznih izrazov, shranjenih v banki podatkov. To sicer ne pomeni prevajanja celih stavkov, kot ga ponujajo drugi prevajalski programi,

vendar zato tudi »ne dela napak«. Problem pri uporabi tega programa je verjetno le velikost računalnika. Cena (oziroma licenčnina) za celoten paket je 3000 DEM, vzorčni program s 50 izrazi pa ponujajo že za 30 DEM. Morda je vredno poskusiti! Program Multi Term bi verjetno lahko bil primeren tudi za izdelavo različnih glosarjev v več jezikih. Poleg tega programskega paketa je podjetje Trados predstavilo še program DocuComp, ki je namenjen primerjanju različnih inačic besedila.

Program za izdelavo večjezičnih slovarjev in glosarjev je predstavilo tudi podjetje Siemens: terminološki sistem Term-PC, s katerim je mogoče oblikovati, urejati in razvrščati terminološke baze podatkov. Tudi v tem primeru se zdi, da je ena glavnih težav zmogljivost razpoložljivega spomina v računalniku, zato priporočajo povezavo z večjo terminološko bazo podatkov TEAM/BS2000 na glavnem računalniku.

Podoben program »elektronskih« slovarjev in glosarjev ter program TERMEX za njihovo izdelavo je predstavilo podjetje EUROLUX COMPUTERS GmbH. Program je primeren za IBM kompatibilne PC-je. Zanimivo je, da to podjetje ponuja že celo vrsto izdelanih elektronskih slovarjev in glosarjev z raznih področij in v več jezikih. Na voljo imajo tudi preprostejše prevajalske programe, zlasti za poslovno korespondenco.

Od nemških prevajalskih kolegov sem izvedela, da je med njimi najbolj razširjen program za prevajanje Globalink, ki na sejmu ni bil predstavljen. V Nemčiji ga je (UNO-Center, Köln) mogoče kupiti že za 3000 DEM (v ZDA pa menda celo že za 1000 USD). Primeren je za uporabo na PC-ju.

Na enem od sejmskih računalnikov mi je po naključju uspelo preizkusiti ta program tudi v praksi — vendar sem bila nad kakovostjo prevoda razočarana. Nemški kolegi pa so mi zagotavljali, da tudi tak »prevod z napakami« prihrani čas že zato, ker ti ni treba iskati primernih besed in ga je treba le še »slovnično in smiselno popraviti«. Pa smo tam: menim, da je za tako »popravljanje« treba jezik še bolje obvladati kot za standardno prevajanje in verjamem, da so taki programi uporabni izključno za prevajanje v svoj materni jezik. Sicer pa je program za nas le pogojno uporaben, saj je narejen v Ameriki

(podjetje Fairfax iz Virginie) in prirejen le za prevajanje v nemščino, francoščino, ruščino in španščino (oziroma iz teh jezikov v angleščino). V pripravi je menda še programska inačica za angleško-kitajsko prevajanje.

Iz pogovora s kolegi prevajalci in predstavniki ponudnikov računalniških programov naj povzamem, da je izpopolnjevanje prevajalskih programov zelo zahtevno in dolgotrajno delo, zato so vse izboljšave kakovosti povezane z izjemno visokimi stroški. Za ponazoritev le podatek, da je cena naslednje generacije prevajalskega programa Metall, ki ga je razvil Siemens (Erlangen) in je »le nekoliko boljši«, že kar 250.000 DEM.

Na sejmu je bilo tudi nekaj predstavnikov prevajalskih organizacij in birojev, ki so — bolj kot sodelovanje in izmenjavo izkušenj — ponujali svoje prevajalske storitve z gesli: brežhibno pravilno in takoj (tudi s prenosom po telefaksu in z modemi). Med njimi je po mojem mnenju najbolj izstopalo podjetje KERN GmbH s prevajanjem v kakih 40 jezikov (med drugim za Jugoslavijo tudi v srbohrvaščino, slovenščino in slovaščino!) in za več kot 70 strokovnih področij. Gospod Kern nam v pogovoru ni hotel povedati, koliko prevajalcev za vso svojo dejavnost združuje. Ima pa vrsto zunanjih sodelavcev (razporejenih v kartoteki po strokah in jezikih) in 24 ur na dan odprte sprejemnice prevodov po telefaksu v enajstih mestih v Nemčiji in poleg tega še v Parizu, New Yorku in Londonu. Seveda poleg pisnega prevajanja ponuja tudi konsektivno in simultano tolmačenje, urejanje in tiskanje besedil, tečaje, učila, slovarje in vse, kar sodi zraven.

Skromnejše in hkrati z več pripravljenosti za razne oblike sodelovanja se je predstavil prevajalski biro CB s sedežema v Švici in Nemčiji, ki ponuja prevajanje manj jezikov (angleščino, nemščino, francoščino in italijanščino) in dela predvsem s stalno zaposlenimi prevajalci.

Zanimiva je bila tudi prevajalska agencija AAA, ki jo očitno avtoritativno vodi lastnica in glavna prevajalka. Ker sama lahko prevaja le angleščino, nemščino in romanske jezike (španščino, francoščino, italijanščino...), se je omejila na prevajalske storitve s tega področja, ob tem pa zaposlila sodelavce, ki so jim ti jeziki

materni. Na ta način se dobro dopolnjujejo in medsebojno lektorirajo.

Zanimiv je bil pogovor s predstavnico nemške prevajalske zadruga InTra, ki združuje kakih 20 samostojnih prevajalcev. Vežejo jih dokaj stroga pravila glede kakovosti opravljenega dela in obveznost, da vse storitve fakturirajo prek zadruga ne glede na to, ali delo dobijo iz zadruga ali pa si ga — pogosteje — najdejo sami. Zadruga za kritje režijskih stroškov obdrži 30 odstotkov honorarja. V pogovorih s samostojnimi prevajalci, ki sem jih srečala na sejmu, sem izvedela zanimiv podatek, da se srečujejo z zelo podobnimi težavami glede višine in izplačil honorarjev za prevode kot mi. Prevajalske tarife so zelo različne in odvisne od ponudbe in povpraševanja (ki se v posameznih predelih Nemčije zelo razlikuje), od težavnosti besedila in zlasti od tega, ali se prevajalcu uspe povezati neposredno z naročnikom ali pa je (v večini primerov na začetku prevajalske kariere, dokler si prevajalec ne pridobi nekega renomeja) odvisen od raznih posrednikov in prevajalskih pisarn, ki si vzamejo tudi do 100 odstotkov končne cene prevoda. Prevodi se praviloma obračunavajo po vrsticah in cene se gibljejo od 0,8 do 2,5 DEM za vrstico (50 znakov).

Zanimive so bile tudi informacije o izobraževanju prevajalcev in organiziranih prevajalskih šolah (npr. v Münchnu, Erlangenu, Londonu). Praviloma se izobraževanje za prevajalce in tolmače začne po končani gimnaziji in ob ustreznem predznanju jezika (kar pa ni vedno in povsod pogoj!) in traja večinoma 3 leta. Kon-

ča se z državnim izpitom in ne daje akademskega naslova. Šteje za višjo izobrazbo in praviloma daje naziv »diplomirani prevajalec«. Na sejmu so ponujali tudi celo vrsto možnosti za opravljanje takega izpita brez predhodnega formalnega šolanja. S takšnim izpitom si vsakdo lahko pridobi verificirano potrdilo o tem, da jezik dovolj obvlada, da lahko prevaja. Potrdilo, ki velja za Evropo, je znano pod imenom EUROCERT. Posebej za Evropo po letu 1992 so prilagojeni tudi »novi« večjezični poklici evropskih poslovnih tajnic, tolmačev in inkorespondentov ter poseben program LINGUA, ki ga je Evropska skupnost pripravila za boljše poznavanje evropskih jezikov zlasti med mladimi.

V času sejma, ki je trajal štiri dni, so bili tudi trije simpoziji in več predavanj oz. debatnih krožkov. Pretežno so bili usmerjeni v poučevanje jezikov, prevajalstvu pa sta bili namenjeni le dve temi: Izobraževanje prevajalcev in tolmačev ter Ekonomski vidiki teorije prevajanja. Kot pravijo organizatorji, je mednarodna razstava EXPOLINGUA za jezike, prevajanje in večjezično komunikacijo s svojim strokovnim programom in vsestransko informativno funkcijo poseben prispevek k popularizaciji učenja tujih jezikov in k zavesti, da je prav na tem področju mogoče odstranjevati ovire med narodi in ljudmi. In res prinaša obisk sejma in pogovor med razstavljalci in obiskovalci boljše poznavanje dosežkov in teženj na tem področju in nas prav gotovo obogati z novimi spoznanji in izkušnjami.

## Deklaracija FIT o prevajalskem poklicu

(Babel št. 2, 1988, str. 115—117)

Prevajalski poklic pospešuje mednarodno komuniciranje ter prispeva k razumevanju med ljudmi z razširjanjem kulturnih vrednot, znanstvenih dosežkov in tehničnega znanja.

### Zveza prevajalcev

FIT so ustanovili poklicni prevajalci in je mednarodna zveza nacionalnih društev, ki združujejo prevajalce, tolmače, terminologe pa